

7 EYEOPENERS OVER HET
HUMAAN PAPILLOMAVIRUS

WAT WEET JIJ OVER **HPV?**

HPV kennen we als de voornaamste oorzaak van baarmoederhalskanker. De helft van de Belgen denkt dat het een zeldzaam virus is, maar zo'n 80 procent raakt ermee besmet. Dat een HPV-infectie ook bij mannen tot kanker kan leiden, is nog veel minder geweten. Tijd voor een kennischeck-up.



1 HPV VEROORZAAKT NIET ALLEEN BAARMOEDERHALSKANKER

Dankzij het HPV-vaccin worden Britse vrouwen minder vaak getroffen door baarmoederhalskanker, zo blijkt uit een studie die vorig jaar in het tijdschrift *The Lancet* gepubliceerd werd. Dat is ook goed nieuws voor ons, aangezien zo'n 90 procent van de Vlaamse meisjes geprikt is. Toch is baarmoederhalskanker lang niet de enige kwaal die veroorzaakt wordt door het humaan papillomavirus, legt Sara Willems, professor Volksgezondheid en Eerstelijnszorg aan de UGent, uit. 'Eigenlijk gaat het om een grote familie van virussen die ziektes kunnen veroorzaken die variëren van erg mild tot zeer ernstig. Intussen zijn er al meer dan 200 varianten van HPV geïdentificeerd. Elk type heeft zijn eigen nummer en ook zijn eigen voorkeursplek op het lichaam. Een veertigtal varianten besmet de genitaliën, maar het merendeel ervan is gelukkig ongevaarlijk en veroorzaakt bijvoorbeeld wratjes. Twaalf van de varianten zijn hoogrisicotypes: als ze lange tijd in het lichaam aanwezig blijven, kunnen ze kanker veroorzaken.'

2 GENITALE WRATTEN, OOK DE SCHULD VAN HPV

Gelukkig zijn er wapens tegen HPV-gerelateerde kankers: screening en vaccinatie. Het Vlaams Bevolkingsonderzoek Baarmoederhalskanker geeft vrouwen van 25 tot en met 64 jaar de kans om elke drie jaar een uitstrijkje te laten nemen, terwijl de HPV-prik gratis aangeboden wordt in het eerste jaar middelbaar onderwijs.

Prof. Willems: 'Het vaccin biedt bescherming tegen de courantste kankerverwekkende varianten en tegen de laagrisico-HPV-types 6 en 11, die genitale wratten veroorzaken. Een vrij banale, maar wel moeilijk behandelbare én veelvoorkomende kwaal: elk jaar wordt het bij 18.000 mannen en vrouwen vastgesteld. In de praktijk merken we trouwens dat de bescherming tegen genitale wratten voor jongeren vaak de grootste motivator is om zich te laten prikken.'

DE EXPERTS



Prof. dr. Sara Willems, hoofddocent en voorzitter van de vakgroep Volksgezondheid en Eerstelijnszorg van de faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen aan de Universiteit Gent en expert in gezondheidsongelijkheid



Dr. Patrick Martens, directeur van het Centrum voor Kankeropsporing (CvKO) en huisarts

3 HPV TREFT OOK MANNEN

Meisjes kunnen zich sinds 2010 laten vaccineren tegen HPV. Sinds het schooljaar van 2019 krijgen ook jongens een prik, terwijl buurland Nederland pas recent de HPV-vaccinatiecampagne voor jongens uitrolde. Niet iedereen snapt daar het nut van. Zo tweette de radicaal-rechtse politicus Thierry Baudet bijvoorbeeld: 'Ook vaccinaties worden 'inclusiever'. Dus vanzelfsprekend krijgen jongens nu ook een uitnodiging van het RIVM voor vaccinatie tegen ... baarmoederhalskanker! Maar dat is volstrekt logisch, zucht.'

Prof. Willems: 'Er wordt nog te weinig benadrukt dat het een vaccin is tegen HPV, een virus dat ook jongens ziek kan maken. De kankerverwekkende HPV-types gedijen namelijk ook prima in het slijmvlies van de mond, de keel, het strottenhoofd, de penis en de anale zone. Een langdurige infectie kan bij mannen leiden tot mond-, hoofd-, penis- of anale kanker. Jongens prikken levert dan ook dubbel voordeel op: het biedt hen bescherming en vermindert de kans dat zij hun bedpartners besmetten. Zo zal er op termijn minder virus circuleren in de samenleving, waardoor het aantal door HPV veroorzaakte kankers zal dalen.'

4 OOK VAN ORALE EN ANALE SEKS KAN JE HPV KRIJGEN

Prof. Willems: 'HPV wordt doorgegeven via intiem contact, in de ruimste zin van het woord. Het wordt overgedragen door contact met besmet slijmvlies. Dat kan zowel genitaal, oraal als anaal slijmvlies zijn. Het kan dus ook doorgegeven worden via orale en anale seks, door samen te masturberen of door seksspeeltjes te delen. Aangezien HPV zowel voorkomt op de inwendige als uitwendige geslachtsdelen, zal een condoom je er niet volledig tegen beschermen. Kortom, besmetting voorkomen is zo goed als onmogelijk.' Omdat er in steeds meer slaapkamers anale en orale seks bedreven wordt, stijgt ook het aantal HPV-gerelateerde mond-, keel- en anuskankers, bevestigt dr. Patrick Martens. 'Het blijven relatief zeldzame kankers, maar ze zijn wel in opmars. Logisch: wanneer meer mensen besmet raken, zijn er meer chronische HPV-infecties, die op hun beurt tot kanker kunnen leiden.'

>>

5 80 PROCENT RAAKT OOIT MET HPV BESMET

Dr. Martens: 'Besmetting voorkomen is zo goed als onmogelijk: ongeveer 80 procent van de seksueel actieve vrouwen én mannen raakt een of meerdere keren besmet met HPV in de loop van hun leven. Maar paniek is nergens voor nodig: het lichaam slaagt er meestal in om het virus zelf op te ruimen, zoals het dat doet met een verkoudheid. De overgrote meerderheid – zo'n driekwart – verdwijnt spontaan binnen de twee jaar. Dat het zo lang duurt, heeft te maken met de plaats waar het virus zich nestelt. Doordat het virus zich in de oppervlakkige cellagen vestigt, komt het niet in onze bloedbaan terecht en herkent het immuunsysteem het in eerste instantie niet als iets lichaamsvreemds.'

Als ons afweersysteem niet in gang schiet, kan zo'n langdurige infectie met het virus wel uitmonden in erger. 'Onder invloed van het virus worden een aantal normale cellen gaandeweg omgevormd tot zogenaamde 'voorlopers' van kankers. Een letsel dat nog in het voorstadium van kanker verkeert, kan nog lokaal behandeld worden. Maar als de voorloper de kans krijgt om verder te evolueren, zal er een invasieve kanker ontstaan. Een belangrijke kanttekening: de weg van een HPV-besmetting naar kanker is een proces dat zo'n 10 à 15 jaar duurt en tijdig gestopt kan worden via screening. Dat recent bleek dat jonge vrouwen (vanaf 25 jaar) minder deelnemen aan de screening dan in het verleden, is dan ook een erg jammere evolutie.'

6 MONOGAMIE, GEËEN WAPEN TEGEN HPV

Prof. Willems. 'Ik ben al jarenlang getrouwd, dus een uitstrijkje is zinloos' of 'Ik heb al lang geen seks meer, dus ik zit veilig': dergelijke foute overtuigingen horen we heel vaak. Gevaarlijk, aangezien zo'n chronische HPV-infectie meer dan tien jaar kan blijven sluimeren voordat er kanker ontstaat. Voor mijn onderzoek interviewde ik bijvoorbeeld een vrouw die al twintig jaar lang geen seksueel contact meer had gehad. Haar enige ervaring had ze met haar ex-man, van wie ze al die tijd al gescheiden leefde. Toch kreeg ze recent de diagnose baarmoederhalskanker.'

Een misverstand in de andere richting: 'Ik ben nog maagd, dus hoeft me niet te laten screenen op HPV.' 'Seks wordt meestal verengd tot penetratie, maar ook via andere vormen van seksueel contact kan je het virus overdragen. Daarom raden we alle dames vanaf 25 jaar aan om om de 3 jaar deel te nemen aan het bevolkingsonderzoek.'

ZELFTEST

40 procent van de Vlaamse vrouwen laat zich niet screenen op baarmoederhalskanker. 'Uit ons onderzoek blijkt dat we in België met twee grote problemen kampen: overscreening en onderscreening. In die eerste groep zien we vooral hoogopgeleide vrouwen, die jaarlijks een uitstrijkje laten nemen. Bij een niet-afwijkend resultaat is dat overbodig: de voorloperletsels groeien zodanig traag dat het perfect medisch verantwoord is om er drie jaar tussen te laten. De tweede groep bestaat veelal uit kansarmen, anderstaligen, vrouwen met een migratieachtergrond en 50-plussers. Zij worden met twee drempels geconfronteerd. De eerste is gezondheidsgeletterdheid: ze snappen niks van de moeilijke vaktaal waarin de screeningsuitnodigingen opgesteld zijn, en haken daardoor af. Een tweede drempel heeft te maken met de aard van de screening. Het gynaecologisch onderzoek boezemt hen angst in, of is praktisch moeilijk haalbaar. Denk maar aan alleenstaande mama's: zo'n uitstrijkje laten afnemen is sowieso al geen pretje, laat staan dat het moet gebeuren in het bijzijn van je kinderen.'

Voor Kom op tegen Kanker gaat prof. Willems na hoe we die gezondheidsongelijkheid kunnen wegwerken. Naast het verstrekken van meer toegankelijke en inclusievere informatie lijken zelfafnamekits de oplossing. 'Zo'n zelftest speurt naar de hoogrisico-HPV-types die kanker kunnen veroorzaken. Eerder kleinschalig onderzoek leert ons dat het vergelijkbare resultaten oplevert als het klassieke uitstrijkje. Het gaat om een klein plastic buisje met een borsteltje erin, dat veel weg heeft van een tampon: je schuift het in je vagina, waarna het borsteltje vrijkomt. Dat draai je vijf keer rond. Het borsteltje klapt bij het verwijderen automatisch weer in, en het staal is meteen klaar voor verzending naar het labo. Héél simpel en laagdrempelig. Nog nieuwer is Colli-Pee, een speciaal 'plaspotje' dat HPV opspoot in je urine.'



VACCINATIE MAAKT EEN UITSTRIJKJE NIET OVERBODIG

Dr. Martens: 'Het vaccin biedt een beschermingsgraad van 75 à 80 procent tegen 9 HPV-varianten. Dat je ingeënt bent, maakt screening dus zeker niet overbodig. Wat we wel afraden, is een screening vóór de leeftijd van 25, omdat meer dan de helft van de besmettingen bij 18- tot 25-jarigen voorkomt. Bij deze jonge, seksueel erg actieve groep zien we dan ook veel valspositieve resultaten. Dat zorgt op korte termijn voor onrust, en kan er op lange termijn toe leiden dat vrouwen later afhaken - 'Het maakt me nodeloos ongerust, dus ik doe niet meer mee.'

Op screeningsvlak lijkt er bovendien verandering op til: experts pleiten ervoor om de klassieke paptest - het uitstrijkje dus - te vervangen door de meer nauwkeurige HPV-test. 'De paptest zoekt naar afwijkende cellen die de voorlopers kunnen zijn van kankercellen. Die afwijkingen kunnen het resultaat zijn van een HPV-infectie, maar soms liggen er ook andere oorzaken aan de basis. Daardoor krijgen sommige vrouwen een valspositief resultaat. Met de HPV-test worden de hoogrisicotypes zelf opgespoord. Deze test is het huidige onderzoek dus een stapje voor: in plaats van naar de mogelijke gevolgen te kijken, wordt er nagegaan of er een virustype aanwezig is dat de kans op kanker verhoogt. HPV-tests zijn dus doelgerichter. En goedkoper: op die manier zou screening namelijk maar om de vijf jaar herhaald hoeven worden.'

INHAALVACCINATIE & MANNENSCHREEMING

Meisjes die hun prik op school misliepen, krijgen de inhaalvaccinatie tot hun 18de jaar grotendeels terugbetaald. Sensoa pleit ervoor om die lijn door te trekken naar jongens. In Nederland adviseerde de Gezondheidsraad om een aanvullend vaccinatieprogramma op te zetten voor mensen tot en met 26 jaar.

Dr. Martens: 'Het vaccin bestaat uit twee dosissen. Wetenschappelijk onderzoek bewijst dat de doeltreffendheid van de prikjes het hoogst is als ze toegediend worden vóór het eerste seksuele contact. Vandaar de keuze om al vanaf het eerste jaar middelbaar onderwijs te vaccineren. Een laattijdige inhaalbeweging bij twintigers - die vaak al seksueel actief zijn - lijkt me dus minder nuttig: het zal veel kosten en levert in verhouding weinig extra bescherming op. Die middelen kunnen we beter inzetten om ervoor te zorgen dat alle jongeren hun tweede vaccindosis halen. Vaccinatiecijfers bij meisjes wijzen namelijk uit dat 10 procent van hen die mist, door ziekte op school of andere redenen. Op vaccinatievlak doen we het vandaag de dag al goed, maar nog niet goed genoeg.'

Een ander pijnpunt: voor mannen bestaat er vooralsnog geen screening voor HPV-gerelateerde kankers. 'Omdat die veel zeldzamer zijn dan baarmoederhalskanker', countert de huisarts. 'Elke screening levert voor- en nadelen op: je vindt mogelijk kanker, maar het is ook onaangenaam voor de patiënt. Pas als beide in verhouding zijn, heeft zo'n bevolkingsonderzoek nut. Voor penis-, mond-, keel- en anus kanker is dat niet het geval: je zoekt in een erg grote vijver, die in verhouding veel te weinig vis bevat. Een regelmatige algemene check-up bij de huisarts is daarom meer aangewezen.'



Lotgenotengroep Esperanza zet zich in voor alle vrouwen die ooit gynaecologische kanker maakten en hun naasten. Op de website vind je betrouwbare informatie, maar ook feelgoodtips en lotgenotenactiviteiten. Alle info: esperanza-lotgenotengroep.be